

Ключевые слова: терминология международных отношений, преподавание украинского языка как иностранного.

G. M. Lesnaya,
*Moscow State Institute of International Relations (University)
of the Ministry of Foreign Affairs Russian Federation,
Russian Language for Foreign Students Department (Russia)*

UKRAINIAN TERMINOLOGY OF INTERNATIONAL RELATIONS AS A COMPONENT OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

The article looks at the topical issues of teaching Ukrainian as a foreign language in the context of learning a foreign language for specific purposes by the students specializing in international relations. The subject of the research is the specifics of the linguistic nomination in forming the terminology of international relations as a component of the comprehensive terminology corps of “social and political relations”. The author describes extra-linguistic factors which have influenced the development of the terminology of international relations and the ways of forming the innovative vocabulary in this sphere. Structural and semantic features of these lexical units can be divided into several groups depending on the lexical set and the way of formation. The results of the research have been used in the methods of teaching Ukrainian as a foreign language to students majoring in international relations in the closely related linguistic environment.

Key words: terminology of international relations, teaching Ukrainian as a foreign language.

УДК 811.161.2'38+81'366.5

О. Р. Микитюк,
*канд. філол. наук, доц.,
Національний університет «Львівська політехніка»,
доцент кафедри української мови*

АНТРОПОНИМ ШЕВЧЕНКО В ТЕКСТІ «ДУХ НАШОЇ ДАВНИНИ» ДМИТРА ДОНЦОВА

В статті розглянуто семантичне навантаження антропоніма Шевченко як наскрізного елемента твору, описано позицію та світогляд Дмитра Донцова як мовної особистості, увиразнено націє- та державотвірну функцію мови в ідіолекті письменника.

Ключові слова: Дмитро Донцов, антропонім Шевченко, науково-публіцистичний текст, позиція автора.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Науково-публіцистичний текст, який «обслуговує серцевину суспільного життя – ідеологію, громадську думку» [13, с. 271–172], до сьогодні не був об'єктом активного вивчення. Оскільки мова завжди відтворює національну особливість, систему поглядів автора, його ерудованість та громадську позицію, потрібним є вивчення антропонімного зрізу мовно-ментальної

картини світу на основі праці «Дух нашої давнини». Крім того, власні назви (ВН) є носіями історичної, політичної й культурної інформації, відтак національно-культурний контекст підкреслює актуальність статті.

Аналіз досліджень проблеми. Мовна самобутність Т. Шевченка має тривалу історію та традицію дослідження. Привертають увагу ґрунтовні лексикографічні праці: «Словник мови Т. Шевченка» (у 2-ох томах) [16], «Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка» (автор – В. С. Ващенко) [2], «Конкордація поетичних творів Шевченка» [8]. Національну неповторність Т. Шевченка охарактеризовано в найрізноманітніших аспектах. Наприклад, мовно-філософське обличчя Кобзаря в духовній культурі України охарактеризувала О. Забужко [7]. Обґрунтувала Шевченків концепт «слово» у рецепції Дмитра Донцова І. Фаріон [18]. Постать Т. Шевченка в аспекті девіаріумології (щоденникознавства) розглянула Т. Космеда [10]. Внесок поета (як мовної особистості) в розвиток сучасної української мови (на основі листів Шевченка) показав М. Мозер [14]. Чималим є доробок українських мовознавців щодо дослідження художніх творів Шевченка. До прикладу, В. Ващенко простежив самобутні народно-образні слова в поезіях Т. Г. Шевченка [3]. Літературно-художню антропонімію, серед якої чільне місце належить Пророкові, описав Л. Белей [1]. А. Мойсієнко подав декодування Шевченкового вірша [15]. Кобзареві архетипи на основі слова-образу і слова-ідеї проаналізував В. Кононенко [9]. Дослідив колір і барви в поезії Тараса Шевченка А. Критенко [12]. Це далеко не повний перелік праць, у яких порушено мовний аспект творчості Т. Шевченка. Пропускаю гігантсько інформативні праці про мову Кобзаря Івана Синявського, Василя Сімовича, Івана Огієнка, Івана Дзюби, Петра Тимошенка та інших ґрунтовних дослідників, бо матеріал статті присвячено ВН *Шевченко* у творі Дмитра Донцова.

Оскільки антропонімна лексика є об'єктом розгляду лінгвістики тексту [6; 11], етнолінгвістики [4], функціональної лексикології, прагмалінгвістики, когнітивістики, структурної семантики тощо, актуальним є проаналізувати антропонім *Шевченко* крізь призму світогляду та світосприйняття трибуна національної ідеології Дмитра Донцова.

Мета і завдання. Розглянути семантичне навантаження антропоніма *Шевченко* в тексті «Дух нашої давнини». Відповідно до поставленої мети завданням статті є:

- описати Дмитра Донцова як мовну особистість крізь призму постаті Шевченка;
- на основі вживання зазначеного антропоніма продемонструвати мовну компетенцію, позицію та світогляд автора;
- з'ясувати, як антропонім *Шевченко* використано в науково-публіцистичному тексті Дмитра Донцова;
- на основі частотності уживання антропоніма відтворити знання з культурно-історичного минулого;
- виявити, як автор ідеологічно скеровує читача на певний тембр розуміння тогочасної та теперішньої ситуації;
- показати антропонім *Шевченко* як зв'язковий елемент твору.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є «Дух нашої давнини» Дмитра Донцова, предмет аналізу – антропонім *Шевченко*, який відтворює авторську позицію, концептуально налаштовує на певне сприйняття дійсності та є текстотвірним елементом.

Опис фактичного матеріалу й методів, застосованих у процесі аналізу. Твори міжвоєнного та повоєнного десятиліття ґрунтовно досліджують літератори (як

складову частину узагальнених праць з корпусу історії української літератури чи монографії про певного автора), історики, філософи, політологи, культурологи, соціологи тощо. Проте донині не показано, як мовні засоби відтворюють світогляд народу, його життєво-філософську позицію, історичне минуле та є, таким чином, ключем для розуміння сучасної ситуації та основою вербалізації мовної картини світу. Крім того, «дослідити семантику слова...означає насамперед подати опис еталонного ментального образу, що міститься в свідомості людини і відповідає слову» [4, с. 18].

Антропонім *Шевченко* в тексті Дмитра Донцова – це наскрізне джерело переконання читачів у правильності авторської позиції, це символ ідеологічних настанов, чинник передачі достовірної інформації, зв'язковий елемент твору. «Дух нашої давнини» насичено найрізноманітнішими згадками не лише про Т. Шевченка, а й маємо увиразнювальний потенціал його творів та численні звертання до персонажів текстів.

У роботі використано описовий метод, завдяки якому можна простежити роль антропоніма в системі тексту; метод контекстуального аналізу, що допомагає з'ясувати індивідуально-авторський стиль; метод історичної інтерпретації, що відтворює тло епохи; метод спостереження, що дозволяє показати вживання антропоніма відповідно до поглядів автора.

Теоретична і практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що антропонімна лексика, та, зокрема, власна назва *Шевченко* дозволяє проаналізувати науково-публіцистичний текст крізь призму націє- та державотвірної функції мови.

Отримані результати дослідження можна практично використати для низки практичних і теоретичних курсів, метою яких є показ героїчного минулого українського народу, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між тогочасною та теперішньою політичною ситуацією, зображення культурно-історичного аспекту життя українців. Крім того, матеріал статті можна залучати для підготовки аналітичних праць про мову, ідеологію та картину світу письменників міжвоєнного часу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Першорядне місце в антропонімній системі твору «Дух нашої давнини» посідає власна назва *Шевченко*. Цей антропонім є індивідуально-авторською самобутньою канвою твору, відтворює ідеологію автора, його інтелектуальний потенціал. Д. Донцов «формалізує Шевченкове слово як основну субстанцію творення світу, як інструмент сягання до душі людської, як матеріальне буття духу, а не як банальну одиницю номінації, комунікації» [18, с. 12].

Оскільки «картина світу як продукт пізнавальної діяльності людини формується на основі цілісної лексико-семантичної системи мови» [15, с. 161], в аналізованому тексті антропонім *Шевченко* уособлює патріотизм, Божу волю, героїчне минуле, культ предків, боротьбу за свою землю, відтворює славу, мужність, сильних керівників, структурування суспільства. Зрештою, Т Шевченко – це «представник героїчної України» [5, с. 140] та «інтелектуал свого часу» [14, с. 32].

1. **Патріотизм.** Антропонім *Т. Шевченко* Дмитро Донцову подає як беззаперечний чинник для пояснення принципової, наступальної та викривальної державотвірної позиції. Настанови автора співзвучні зі Шевченком, що закликає схаменутися від «беззаконія і зла» і «світ запалити» [5, с. 117]. Відтак ідея патріотизму в трибуна нації Донцова та Шевченка – понад усе [5, с. 21; 5, с. 122].

О. Ткаченко, розглядаючи мову і національну ментальність, доводить, що «найголовнішим рушієм у розвитку країни, її добробуту, міцності держави є не стільки природні багатства, скільки патріотизм народу, який розвиває в нього почуття

господаря країни» [17, с. 167]. Саме патріотизм Кобзаря бачили культурно-політичні діячі, бо, наприклад, Драгоманов закидав Шевченкові, що «був більше патріотом, ніж речником кріпаків, що більше протестував проти національної неволі, а не проти «здирства» народу» [5, с. 122]. Дмитро Донцов на боці Пророка, бо для Шевченка важливе «поняття отчизни, почуття патріотизму, а не щастя, добробут складових частин» [5, с. 122].

Антропонім *Шевченко* вжито також як маркер-протиставлення різних ідеологій. Дмитро Донцов пояснює типи світоглядів: панський і плебейський, або, за Шевченком, козаків і свинопасів [5, с. 122]. Таким чином, мовна компетенція автора спроектована на тогочасну й теперішню ситуацію.

2. Воля Бога. У розділі «Основна причина упадку народів» Дмитро Донцов дає такий епіграф з Кобзаря: «Ти люті зла не дієш без вини нікому» [5, с. 10].

Звернення до релігійної лексики творів Тараса Шевченка засвідчує християнський світогляд мислителя, який переконаний у волі Всевишнього. Автор твору «Дух нашої давнини» на боці Пророка, який «вірив у суворого караючого Бога» [5, с. 134] та у своїх віршах апокаліптичного змісту «взиває до Бога ярости зробити лад твердими руками праведників» [5, с. 144]. Навести лад (за Божими законами) прагнули ченці Руси: Феодосій, Данило Заточник, які намагалися своїм життям і проповіданням пояснити, що необхідна сувора ієрархія та порядок в суспільному житті. Антропонім *Шевченко* відтворює світосприйняття Донцова, його духовну позицію.

3. Героїчне минуле. Розглядаючи славні сторінки української історії, Дмитро Донцов у всьому тексті звертається до ВН *Шевченко*, бо в слові Пророка «дух нашої великої Минувшини» [5, с. 7; 5, с. 11]. Теоретик націоналізму доводить, що основою «блискучого завтра» [5, с. 7] є героїчне минуле, яке відтворюють Шевченкові твори наскрізною тематикою козаччини.

Дмитро Донцов уживає антропонім *Шевченко* як найточніший ідентифікатор часу та подій. Щоб вплинути на сучасні та майбутні покоління, Пророк хоче запалити землю «новим вогнем з Холодного Яру» [5, с. 117], а воля для нього – це лише «козацька воля, яка «гарцює, трупами засіває поле» [5, с. 135].

У праці «Незримі скрижалі Кобзаря» публіцист пояснює ідеологію «Гайдамаків» Шевченка: «Нема минулого, яке б не стало майбутнім для тих, що хочуть його воскресити» [18, с. 20]. Уживаючи антропонім *Галайда* [5, с. 7], Т. Шевченко «оригінально вирішує проблему номінації головного героя поеми «Гайдамаки» [1, с. 97], бо галайда – це «скиталець», тобто для гайдамаків найважливіше – це дія (хоча для Шевченка – він Ярема), тому й дають йому таке прізвище.

Дмитро Донцов неодноразово показує велич козаків, бо вважає, що «шляхетність і благородство – це перша прикмета члена провідної верстви» [5, с. 74]. Автор твору «Дух нашої давнини» виокремлює факт зіставлення козацьких героїв з орлами. Про це мислитель зазначає: порівняння з орлами «свідчить, що бачили в них люди зовсім іншу породу, породу дуже сильних і страшних велетнів; німбом таємничих велетнів оточував народ і запорожців» [5, с. 75]. Відтак публіцист завжди апелює до «героїчної музи Шевченка» [5, с. 116], він шкодує за часом, «коли воля козацька трупом московських, польських і татарських наїзників засівала поле» [5, с. 116] та звертає увагу на мандрівних лицарів, якими пишається Шевченко та Котляревський [5, с. 147].

Антропонім *Шевченко* в Дмитра Донцова – це унаочнення слави козацької, оспівування непоборної волів козаків за самостійну державу, бо «було колись – запорожці вмiли панувати» [5, с. 124].

4. **Культ предків.** Однією з чільних рис української мовно-ментальної особливості є шана до батьків. Як трибун нації, автор твору «Дух нашої давнини» сповідує цю чільну рису Шевченка, бо усі його твори присвячено культові предків [5, с. 123]. Завдяки світоглядній позиції Дмитра Донцова читач переконаний, що Шевченкові нащадки готові йти за ділами батьків [5, с. 121].

5. **Своя земля.** У розділі «Ідеї провідної верстви у відношенні до землі» Дмитро Донцов зіставляє ставлення до землі провідної верстви і верстви підвладної. Земля для одних – це слава, це боротьба за волю, тобто бачимо представників володарської касты [с. 117]. Інші – це хлібороби, тому й інакшим є їхнє ставлення до землі.

Земля має вартість для Пророка «через те, що це «свята прадідів земля», це місце, де «гарцювала козацька воля, де ляхами, татарами засівала поле» [5, с. 115; 5, с. 136]. Відтак актуальним до сьогодні є те, що землю потрібно захищати від ворогів. Краса землі для Шевченка була «в трагізмі боротьби за неї» [5, с. 115], море в Шевченка – це «арена кривавих змагань, а не залляте сонцем, усміхнено-мрійливе ідилічне море демократа Коцюбинського» [5, с. 115], ріки «течуть кров'ю, не водою, небо палахкотить загровою пожежі, не ясніє ніжною блакиттю» [5, с. 115]. Краса землі вабила і Шевченка, і його Гайдая «своєю понурою красою» [5, с. 115]. Як володарі свого краю, козаки проводять межі «між границями своєї і чужих спільнот» [5, с. 117], «їх мандрівка – не чумацька мандрівка у Крим по сіль, а Сіркові скоки на татарські гнізда шершнів у Криму» [5, с. 117]. Відгомін цієї трагічної землі Дмитро Донцов бачить у «Слові о полку Ігоревім», творах Шевченка та переконує, що «Сірки епосу козацького» воскресли у «ватазі пройдисвітів» Енея у Котляревського [5, с. 117].

Ідеологічний текст Д. Донцова скеровує на надважливу боротьбу за свою територію, бо Шевченко, як і козаки, вважає, що земля має бути своя.

«Дух нашої давнини» відтворює знання з історичного минулого українського народу, автор переймається болем, що живем «на нашій, не своїй землі» (що трагічно відтворює Шевченко) [5, с. 134].

6. **Слава.** Текст налаштовує читача на гідне майбутнє. Дмитро Донцов переконує нас настановами Шевченка, для якого «слава – це нагорода» [5, с. 124]. Це твердять і його персонажі, бо Гонта за славу [5, с. 125], Микита Гайдай хоче «діла славою обновляти» [5, с. 121; 5, с. 125]. У Шевченкових творах «Гайдамаки», «Сон», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Псалми», «Неофіти» «ідеал слави домінуючий» [5, с. 124]. У Пророка степ і море – це місце слави, тому «море «реве» грізною «Босфоровою мовою» [5, с. 115], «казиться, клекотить наче скажене, то стогне, то виє, мов сірий бугай» [5, с. 115].

Стратегічне мислення Донцова потверджує сказане: «Слава – це «заповідь» поета» [5, с. 124], а позиція уславити свою землю – це провідна думка твору, бо минуле завжди буде незнищеним для прийдешніх поколінь.

7. **Мужність.** Аналізуючи прикмети провідної верстви, Дмитро Донцов пише: «Мужність, відвага – третя прикмета члена провідної касты» [5, с. 94]. Свої ідеї він неодноразово підкріплює цитатами Шевченка, тобто в тексті антропонім *Шевченко* виконує увиразнювальну функцію. Позиція мислителя передбачає обов'язковий вияв двох чеснот: мудрості та мужності. Ці риси характеру людей ставить автор в один ряд, бо «ці два крила треба мати, щоб летіти» [5, с. 94], а «брак мужности паралізує здійснення найкращого замислу» [5, с. 94]. За Донцовим, мужність – це здібність «не вагатися» (риса нордійської раси), або, за Шевченком, – це «орле око», «в якому блистить «бажання формувати речі своєю волею» [5, с. 94].

Твори Шевченка доводять, що потрібно «здійснити свою правду» [5, с. 94]. Сретик прийшов, щоб розпалити «іскру вогню великого», відтак «він потребував «рук твердих та смілих» (Жіжка), цебто мужности і кріпости, які здійснили б задум мудрого Гуса» [5, с. 94].

Мовний портрет Дмитра Донцова увиразнений твердженням Котляревського та Шевченка, які переконані, що не треба гнутися «мов ті лози» [5, с. 135].

8. Сильні керівники. Оскільки ідея твору – відродити могутню правлячу верству, Дмитро Донцов звертається до Шевченка, який був свідомий вирішальної ролі керівників в історії [5, с. 59] та вірив у сильну козацьку старшину [5, с. 136].

У розділі «Мудрість» антропонім *Шевченко* – це символ непохитної «організуючої думки». Ідеолог націоналізму підкріплює власні погляди ідеєю Пророка, який критикував своїх земляків, що готові визнати себе раз за слов'ян, раз за монголів та «байдужих на «общее добро» [5, с. 90].

9. Структурування суспільства. ВН *Шевченко* в тексті відтворює знання з минулого, бо, приміром, чітка суспільна ієрархія була характерна для часів Руси-України та Гетьманщини. Українського Пророка цитує автор, коли аналізує психічну вдачу українців: «Шевченко ділив своїх земляків на козаків і свинопасів, на людей «овечої натури» і «лицарських синів» з «благородним тілом» і особливою «чистою кров'ю» [5, с. 104]. Також мислитель бачить представників володарської касты в «лицарях запеклих» Шевченка» [5, с. 117].

Відтак заглибленням в історичну сутність українських традицій, Дмитро Донцов категорично переконує в правильності «щаблювання» суспільства, що засвідчено творами Шевченка.

10. Протиставлення поглядів. Україноцентричні погляди Дмитра Донцова та його думки про необхідність бути сильним продемонстровано у всьому тексті. Наприклад, у прикінцевій частині «Криза європейської культури й Україна», по різні боки Дмитро Донцов ставить «представників героїчної України» [5, с. 140], до яких належить Котляревський, Шевченко, Стороженко, Щоголів і Максимович, а по іншу сторону – Грушевський, Сумцов, Драгоманов та Куліш. Публіцист вважає, що між цими письменниками настало «провалля» між світом ідей і вірувань, бо «все в них було різне: поняття Бога, отчизни, суспільности, їх філософія історії, філософія життя, ідеї про значення й ролю в історії творчої особистости й маси» [5, с. 140]. Натомість «однаковий світ понять стрічаємо ми у Шевченка і Котляревського, й у автора «Слова о полку Ігоревім», у Данила Заточника, Мономаха, Михайла Литвина, Величка, Грабянки, Сковороди, автора «Історії Русів», Вишенського, Прокоповича й ін.» [5, с. 140]. Знову ж таки позиція Шевченка – це досконалий взірець для автора.

Уживанням антропоніма *Шевченко* протиставлено героїчну та «ідилічну Україну». Дмитро Донцов аналізує, що «і епос Ігоря, і Думи козацькі, і поеми Шевченка, поеми не плуга, а меча» [5, с. 116]. Натомість (за автором тексту) маємо у певних випадках «хліборобську музу Франка» та нищівну Каменяреву оцінку українців: «Не герої ми і не богатирі» [5, с. 124].

Отже, Дмитро Донцов неймовірно часто вживає ВН *Шевченко*, бо слова Кобзаря для ідеолога націоналізму – це «інтелектуальні ножі розуму та емоційні оцінки почуттів» [18, с. 10].

Висновки. Антропонім *Шевченко* є наскрізний елемент твору, позаяк Дмитро Донцов сповідує ідеї Кобзаря про патріотизм, мужність, сильних керівників, структурування суспільства.

ВН *Шевченко* актуалізує наші знання з історії України, відтворює українську ментальність, виразно показує засадничі постулати в формуванні сильної націєцентричної держави, налаштовує на власні сили в боротьбі проти ворогів, дозволяє усвідомити роль моральних засад українців: глибоку релігійність, героїчне минуле, культ предків, споконвічні традиції. Відтак антропонім *Шевченко* емоційно увиразнює твір «Дух нашої давнини» та є національно-культурним ідентифікатором тла епохи.

Численне використання антропоніма *Шевченко* в науково-публіцистичному тексті концентрує увагу читача, уможливорює реалістичність викладу та є важливим елементом ідіостилю Дмитра Донцова.

Типова функція уживання антропоніма *Шевченко* – це ідеологічна, бо очевидною є національна значущість Кобзаря. Націєвірну та державотвірну позицію Дмитра Донцова відтворює його мовний світогляд та наукова компетенція, завдяки яким Шевченко в українській історії постає перед читачами як непохитний борець за славне минуле.

Перспективи дослідження:

- з'ясувати вплив Т. Шевченка на мислителів, філософів, письменників різних часів;
- схарактеризувати антропонім *Шевченко* як чинник ідіостилю різних творів Дмитра Донцова;
- простежити функцію антропоніма *Шевченко* у творенні мовної картини світу письменників-вісниківців.

Література

1. *Белей Л. О.* Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ-ХХ ст. [монографія] / Л. О. Белей. – Ужгород : Патент, 1995. – 119 с.
2. *Ващенко В. С.* Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка [словник-показчик] / В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ, 1982 – 83 с.
3. *Ващенко В. С.* Народно-образні слова у поезіях Т. Г. Шевченка [текст] / В. С. Ващенко // Мовознавство. – 1985. – № 2. – С. 33–37.
4. *Голубовська І. О.* Етнічні особливості мовних картин світу [монографія], 2-е вид., випр. і доп. / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
5. *Донцов Д.* Дух нашої давнини [текст] / Д. Донцов. – Львів–Київ : Накладом Ю. Криворучка, 2011. – 160 с.
6. *Єщенко Т. А.* Лінгвістичний аналіз тексту [навч. посіб.] / Т. А. Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
7. *Забужко О.* Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу [текст] / О. Забужко. – К. : Абрис, 1997. – 144 с.
8. Конкордація поетичних творів Тараса Шевченка: У 4-х тт. / Ред. й упоряд.: О. Ільницький, Ю. Гавриш. – Едмонтон–Торонто, 2001. – Т. 1–4. – 3230 с.
9. *Кононенко В.* Слово-образ і слово-ідея: Шевченкові архетипи / В. Кононенко // Кононенко В. І. Мова. Культура. Стиль [збірник статей]. – К.–Івано-Франківськ : Вид-во «Плай», 2002. – С. 251–264.
10. *Космеда Т. А.* Ego I Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу [монографія] / Т. А. Космеда. – Дрогобич : Коло, 2012. – 372 с.

11. *Кочан І. М.* Лінгвістичний аналіз тексту [навч. посіб.] – 2-е вид., перероб. і доп. / І. М. Кочан. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
12. *Критенко А. П.* Колір і барви в поезії Тараса Шевченка [текст] / А. П. Критенко // Мовознавство. – 1967. – № 4. – С. 63–74.
13. *Мацько Л. І.* та ін. Стилїстика української мови [підручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько / За ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
14. *Мозер М.* Тарас Шевченко і сучасна українська мова: спроба гідної оцінки [текст] / Переклав з німецької В. Кам'янець / М. Мозер – Українознавча наукова бібліотека НТШ. Ч. 32. – Львів, 2012. – 328 с.
15. *Мойсієнко А. К.* Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша [монографія] / А. К. Мойсієнко. – К. : Вид-во «Сталь», 2006. – 304 с.
16. Словник мови Шевченка: В двох томах. – К. : Наукова думка, 1964. – Т. I – 484 с.; Т. II – 566 с.
17. *Ткаченко О.* Мова і національна ментальність (спроба сучасного синтезу) [монографія] / О. Ткаченко: К. : Грамота. – 2006. – 240 с.
18. *Фаріон І.* Шевченків концепт «слово» у рецепції Дмитра Донцова [текст] / І. Фаріон // Фаріон І. Слово – меч духовний. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – С. 10–32.

References

1. Beley, L.O. (1995), *Functional and stylistic possibilities of the XIX – XX centuries Ukrainian literary anthroponomy* [Funktsionalno-stylistychni mozhlyvosti ukrainskoi literaturno-khudozhnoi antroponomii XIX-XX st.], Patent, Uzhgorod, 119 p.
2. Vashchenko, V.S. (1982), *Epithets in the poetic language of T. H. Shevchenko* [Epitety poetychnoi movy T. H. Shevchenka], Dnipropetrovsk, 83 p.
3. Vashchenko, V.S. (1985), *Folk figurative words in the poetry of T. H. Shevchenko* [Narodno-obrazni slova u poeziiakh T. H. Shevchenka], Movoznavstvo, No. 2, pp. 33–37.
4. Holubovska, I. O. (2004), *Ethnic peculiarities of the language world view* [Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu], Lohos, Kyiv, 284 p.
5. Dontsov, D. (2011), *The spirit of our past* [Dukh nashoi davnyuny], Nakladom Yu. Kryvoruchka, Lviv–Kyiv, 160 p.
6. Yeshchenko, T. A. (2009), *Linguistic analysis of a text: Tutorial* [Linhvistychnyi analiz tekstu: navch. posib.], VTs «Akademiia», Kyiv, 264 p.
7. Zabuzhko, O. (1997), *Shevchenko's Ukraine Myth: Trying of a philosophical analysis* [Shevchenkiv mif Ukrainy: Sproba filozofskoho analizu], Abrys, Kyiv, 144 p.
8. *Concordance of the poetry of Taras Shevchenko: in 4 vols., edited by O. Ilnytskyi, Yu. Havrysh* [Konkordatsiia poetychnykh tvoriv Tarasa Shevchenka: u 4-kh tt. pid red. O. Ilnytskoho, Yu. Havrysha], (2001), Edmonton – Toronto, Vol. 1–4, 3230 p.
9. Kononenko, V. (2002), *The word-image and word idea: Shevchenko archetypes* [Slovo-obraz i slovo-ideia: Shevchenkovi arkhetypy], Mova. Kultura. Styl., Plai, Ivano-Frankivsk, pp. 251–264.
10. Kosmeda, T. A. (2012), *Ego And Alter Ego of Taras Shevchenko in the communicative space of the diary discourse* [Ego I Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikativnomu prostori shchodennykovoho dyskursu], Kolo, Drohobych, 372 p.
11. Kochan, I. M. (2008), *Linguistic analysis of a text: Tutorial* [Linhvistychnyi analiz tekstu: navch. posib.], Znannia, Kyiv, 423 p.

12. Krytenko, A. P. (1967), *Colors and tints in the poetry of Taras Shevchenko* [Kolir i barvy v poezii Tarasa Shevchenka], *Movoznavstvo*, No. 4, pp. 63–74.
13. Matsko, L. I. (2003), *Stylistics of the Ukrainian language* [Stylistyka ukrainskoi movy], Vyshcha shkola, Kyiv, 462 p.
14. Mozer, M. (2012), *Taras Shevchenko and Ukrainian modern language: an attempt of the decent evaluation* [Taras Shevchenko i suchasna ukrainska mova: sproba hidnoi otsinky], *Ukrainoznavcha naukova biblioteka NTSh*, Lviv, Part 32, 328 p.
15. Moisiienko, A. K. (2006), *Word in the apperception system of the poetic text. Decoding of Shevchenko poem: Monograph* [Slovo v apertsepsiinii systemi poetychnoho tekstu. Dekoduvannia Shevchenkovoho virsha: monohrafiia], Stal, Kyiv, 304 p.
16. *Dictionary of the Shevchenko's language: in two volumes* [Slovyk movy Shevchenka: v dvokh tomakh] (1964), Naukova dumka, Kyiv, Vol. I, 484 p.; Vol. II, 566 p.
17. Tkachenko, O. (2006), *Language and national mentality (a try of the modern synthesis): Monograph* [Mova i natsionalna mentalnist (sproba suchasnoho syntezu): monohrafiia], Hramota, Kyiv, 240 p.
18. Farion, I. (2012), *Shevchenko's concept «word» in the reception of Dmytro Dontsov* [Shevchenkiv kontsept «slovo» u retsepsiinii Dmytra Dontsova], *Slovo – mech dukhovnyi*, Vyd-vo Lvivskoi politekhniky, Lviv, pp. 10–32.

О. Р. Микитюк,

*Национальный университет «Львовская политехника»,
кафедра украинского языка*

АНТРОПОНИМ ШЕВЧЕНКО В ТЕКСТЕ «ДУХ НАШЕЙ ДРЕВНОСТИ» ДМИТРИЯ ДОНЦОВА

Рассмотрено семантическое наполнение антропонима Шевченко как сквозного элемента произведения, описано позицию и мировоззрение Дмитрия Донцова как языковой личности, выделено нацие- и государственнотворческую функцию языка в идиолекте писателя.

Ключевые слова: Дмитрий Донцов, антропоним Шевченко, научно-публицистический текст, позиция автора.

О. R. Mykytyuk,

*Lviv Polytechnic National University,
Ukrainian Language V*

ANTHROPONYM SHEVCHENKO IN THE TEXT «THE SPIRIT OF OUR PAST» OF DMYTRO DONTSOV

Purpose: The purpose of the analysis is to consider the semantic load of the anthroponym Shevchenko in the text «The spirit of our past», to describe Dmytro Dontsov as linguistic identity, to demonstrate the world-view of the author, to reproduce the knowledge of cultural and historical past.

Background: the anthroponym Shevchenko that conceptually prepares to a certain perception of reality.

Methods: descriptive; contextual analysis, historical interpretation, observation.

Results: the anthroponym vocabulary and in particular the proper name Shevchenko allows to analyse the scientific-publicistic text in the light of the nation- and state-building language functions.

Discussion: the anthroponym Shevchenko is a cross-cutting element of the work, because Dmytro Dontsov professed the poets ideas of patriotism, the will of God, heroic past, the cult of ancestors, own land, honour, courage, strong leaders and structuring of the society.

Key words: Dmytro Dontsov, anthroponym Shevchenko, scientific-publicistic text, author's position.

УДК 811.161.2'373.46

О. В. Нарушевич-Васильєва,

канд. філол. н., доц.,

*Одеська національна академія харчових технологій,
доцент кафедри українознавства та лінгводидактики*

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ Й ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто основні етапи формування української термінології харчової промисловості. Проаналізовано лексико-семантичні процеси, які супроводжують розвиток досліджуваної терміносфери, обґрунтовано їхню зумовленість тісною взаємодією екстралінгвістичних і лінгвістичних чинників. Окреслено особливості лексикографічного опрацювання термінології галузей харчових виробництв у різні періоди її функціонування.

Ключові слова: термін, українська термінологія харчової промисловості, лінгвістичні чинники, екстралінгвістичні чинники, лексико-семантичні процеси.

Харчова промисловість (далі ХП), яка забезпечує населення продовольством, є однією з найважливіших ланок агропромислового комплексу країни. ХП України, яка має тривалу історію розвитку, сьогодні об'єднує понад 20 галузей, серед яких основними є борошномельно-круп'яна, хлібопекарська, кондитерська, олійно-жирова, макаронна, плодоовочева, маслосироробна і молочна, м'ясна, рибна, лікєро-горілочна, цукрова, виноробна. Перетворення кустарного виробництва продуктів харчування в сучасне механізоване й автоматизоване, невпинне вдосконалювання технологій супроводжувались розвитком спеціальної лексики.

У доробку українського мовознавства є наукові студії, у яких досить ґрунтовно досліджено генезис і семантику назв продуктів харчування, страв і напоїв [3; 5; 7; 10; 16]. Зазначимо, що терміни харчової промисловості привертали увагу дослідників здебільшого в руслі історичної або сучасної лексикології, в основному в аспекті вивчення особливостей формування та функціонування окремих тематичних груп лексики. Проте, відомо, що термінологічна система, яка стосується виробничих технологічних процесів (а саме такою є терміносистема ХП), містить терміни, які позначають загальні поняття конкретної сфери виробництва та її технологій, вихідну сировину; технологічні процеси (стадії та різні операції), кінцеву (товарну) продукцію. Цей величезний термінологічний масив лексики залишився поза увагою дослідників.